

מסמך רקע בנושא :
**שימוש בסמים בקרב תרמילאים –
נתונים ומסגרות טיפול**

מוגש לוועדה למאבק בנגע הסמים

כתיבה: דינה צדוק, עובדת מחקר ומידע
אישור: הודיה קין, ראש צוות
עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

ט"ו בשבט תשס"ה
25 בינואר 2005

מבוא

מסמך זה נכתב לוועדה למאבק בנגע הסמים לקראת דיון בנושא "תופעת התרמילאים – מזעור הנזק" ב-26 בינואר 2005.

במסמך מוצג רקע כללי על תופעת השימוש בסמים בקרב תרמילאים היוצאים לטייל בעולם לאחר השירות הצבאי, בהתמקדות בתרמילאים בהודו ובמזרח הרחוק, שכן היקף השימוש בסמים בטיולים לאזורים אלה גדול באופן מיוחד.

לנוכח התרחבות התופעה הוקמו בשנים האחרונות שתי מסגרות ייחודיות לטיפול בתרמילאים: "הבית הישראלי החם בהודו", שהוקם לפני כשבעה חודשים כדי לספק מענה ראשוני לישראלים שנפגעו מנטילת סמים במהלך הטיול, ו"כפר איזון", שהוקם לפני כארבע שנים באזור קיסריה ומטרתו לטפל בתרמילאים שהוחזרו ארצה לאחר שנפגעו משימוש בסמים ולסייע בשיקומם.

1. רקע כללי – תופעת התרמילאות

צעירים ישראלים רבים יוצאים לטייל בעולם ולהשתחרר ממסגרות, בעיקר לאחר השירות הצבאי. צעירים יוצאים לכל רחבי העולם, בעיקר למזרח הרחוק ולדרום אמריקה. כאמור, מסמך זה יתמקד בתרמילאים בהודו ובמזרח הרחוק.

1.1 תרמילאים בהודו ובמזרח הרחוק

על-פי נתוני הרשות למלחמה בסמים, משרד החוץ וגופים אחרים, מדי שנה יוצאים כ-50,000 תרמילאים לכל רחבי העולם, כ-30,000 מהם יוצאים למזרח הרחוק ובעיקר להודו.¹

לדברי הגב' דריה מעוז, שכתבה עבודה לשם קבלת תואר דוקטור בנושא התרמילאות הישראלית בהודו, הקונסוליה של הודו בתל-אביב מנפיקה מדי שנה כ-30,000 אשרות כניסה לתרמילאים ישראלים, וההערכה היא שכ-20,000 תרמילאים נוספים מקבלים אשרות בקונסוליות הודיות בתאילנד ובנפאל. רוב התרמילאים הישראלים אינם מטיילים בכל רחבי המדינה אלא מتركזים במספר מצומצם של אזורים, שבהם הישראלים הם כ-90% מכלל התיירים.²

אין במשרד החוץ נתונים רשמיים על מספר התרמילאים המטיילים בהודו ובמזרח הרחוק, שכן רובם אינם נרשמים בנציגויות ישראל.³

1.2 השימוש בסמים בקרב תרמילאים בהודו ובמזרח הרחוק

השימוש בסמים בקרב תרמילאים מוכר זה שנים. לתרמילאים יש יותר נכונות להתנסות בסמים מאשר לבני גילם שאינם מטיילים,⁴ אולם קשה לאמוד את היקפה המדויק של התופעה. להלן נתונים מכמה סקרים ומחקרים שנעשו כדי ללמוד עליה.

¹ פרוטוקול משיבת הוועדה למאבק בנגע הסמים, 29 ביולי 2003.

² אריה דיין, "האנרגיות השליליות של התרמילאים מישראל סותמות להודים את כל הצ'אקרות", הארץ, 4 באפריל 2004.

³ הגב' אורית שני, מנהלת המחלקה לישראלים בחו"ל, משרד החוץ, שיחת טלפון, 25 בינואר 2005.

⁴ הרשות הלאומית למלחמה בסמים, "סקר: שימוש בסמים בקרב סטודנטים", מתוך אתר הרשות: <http://www.antidrug.org.il>, תאריך הכניסה: 23 בינואר 2005.

- לפי הערכות הרשות הלאומית למלחמה בסמים, כ-30,000 תרמילאים מטיילים במזרח הרחוק מדי שנה, וכ-90% מהם משתמשים בסמים כלשהם. בעבור שליש מהמשתמשים מדובר בהתנסות ראשונה, ואילו שני שלישים כבר השתמשו בסמים בארץ לפני נסיעתם. כ-2,000 תרמילאים בשנה נפגעים משימוש בסמים במהלך הטיול, כ-600 מהם נאלצים לחזור לארץ כדי לקבל טיפול וכמה עשרות זקוקים לחילוץ מיידי.⁵
- בסקר שערכה הרשות הלאומית למלחמה בסמים בקרב סטודנטים דיווחו 76.6% מכלל הנשאלים כי היו תרמילאים. 32.2% ממי שהיו תרמילאים דיווחו שהשתמשו בסמים בזמן שטיילו, אולם בקרב מי שדיווחו כי טיילו במזרח הרחוק דיווחו 55% כי השתמשו בסמים (לעומת כ-44% מכלל המטיילים במזרח הרחוק בסקר דומה שנערך בשנת 1997). על-פי הסקר, בעבור כ-31% מכלל המטיילים במזרח הרחוק היה השימוש בסמים בזמן הטיול ההתנסות הראשונה בשימוש בסמים (לעומת כ-25% בסקר שנערך בשנת 1997); כ-30% מכלל התרמילאים שהתחילו את השימוש בסמים בעת הטיול דיווחו כי הפסיקו את השימוש בסמים עם חזרתם לארץ (כלומר 70% ממשיכים להשתמש בסמים).⁶
- מסקר שערך לאחרונה פרופ' ישראל פוטסמן, מנהל היחידה למחלות זיהומיות בבית-החולים "בני ציון", עולה כי 66.2% מכלל התרמילאים הישראלים המטיילים במזרח הרחוק משתמשים בסמים במהלך הטיול (בקרב תרמילאים מארצות אחרות שיעור המשתמשים בסמים הוא 40.7%). לפי הסקר, 50% מכלל התרמילאים הישראלים שהשתמשו בסמים עשו זאת באופן יום-יומי, ו-24% מכלל התרמילאים הישראלים השתמשו בסמים בפעם הראשונה במהלך הטיול.⁷
- במחקר אחר, שערך מר יניב בלחסן במסגרת לימודיו לתואר שני באוניברסיטת בן-גוריון, נמצא שקרוב ל-80% מכלל התרמילאים הישראלים משתמשים בסמים במהלך טיולם. במחקר זה נמצא עוד, כי התרמילאים אינם חוששים משימוש בסמים במהלך הטיול, שכן הם מאמינים כי: השלטונות המקומיים לא יטרידו תיירים; החברה בבית מקבלת בהבנה שימוש בסמים במסגרת טיול ואין חשש שיתמכרו לסמים, שכן מדובר בשימוש זמני.⁸

2. מסגרות ייחודיות לטיפול בתרמילאים

לנוכח ההיקף הרחב של השימוש בסמים בקרב תרמילאים, ובניסיון למזער את נזקי התופעה,⁹ הוקמו בשנים האחרונות שתי מסגרות ייחודיות לטיפול בתרמילאים שנפגעו משימוש בסמים. מסגרת אחת פועלת בהודו ומטרתה לספק מענה ראשוני לנפגעים וגם למי שטרם נפגעו. המסגרת האחרת פועלת בארץ ומטרתה לטפל בתרמילאים שהוחזרו לארץ לאחר שנפגעו משימוש בסמים ולשקמם.

⁵ מר שמאי גולן, דובר הרשות הלאומית למלחמה בסמים, שיחת טלפון, 24 בינואר 2005.

⁶ הרשות הלאומית למלחמה בסמים, "סקר: שימוש בסמים בקרב סטודנטים", מתוך אתר הרשות, <http://www.antidrug.org.il>, תאריך הכניסה: 23 בינואר 2005. הסקר נערך בקרב כ-7,000 סטודנטים מ-12 מוסדות להשכלה גבוהה בארץ ובו נתונים על סטודנטים שדיווחו כי היו תרמילאים.

⁷ הסקר נערך "on site" – באתרי הטיול של תרמילאים במזרח הרחוק – וטרם פורסם. פרופ' ישראל פוטסמן, מנהל היחידה למחלות זיהומיות בבית-החולים "בני ציון", שיחת טלפון, 24 בינואר 2005.

⁸ גילי סופר, "מחקר חדש: 80 אחוז מהתרמילאים צורכים סמים", Ynet, 13 בנובמבר 2003, אתר האינטרנט <http://www.ynet.co.il>, תאריך הכניסה: 23 בינואר 2005.

⁹ יצוין כי בין שאר הנזקים נגרם נזק כלכלי כבד למשפחות, שכן אין כיסוי ביטוחי לנזקים הפיזיים והנפשיים שנגרמים למטייל מנטילת סמים, ובמצבים מסוימים (בעיקר כאשר המטייל נכנס למצב פסיכוטי בשל השימוש בסמים) חברות התעופה מסרבות להטיס מטיילים כאלה בלא ליווי, מחשש שיתפרעו בטיסה.

2.1. "הבית הישראלי החם בהודו"

בשל דאגת הרשויות לנוכח היקף התופעה יצאה להודו לפני כשנתיים משלחת ובה בכירים ממשד ראש הממשלה, ממשד החוץ, ממשד הבריאות, מהרשות למלחמה בסמים ומגורמים נוספים, כדי לבחון את האפשרות לתת פתרון לבעיה מטעם המדינה.¹⁰

בעקבות ממצאי המשלחת הוקם לפני כשבעה חודשים "הבית הישראלי החם בהודו". הבית הוקם במטרה לתת מענה ראשוני לבעיות של תרמילאים ולסייע להם בשלב שלפני התמכרות לסמים, ובהקמתו השתתפו הרשות הלאומית למלחמה בסמים ועמותת "איזון וחזרה למסלול" שסייעה בהקמת "כפר איזון" (ראה להלן).

"הבית החם" משמש מקום מפגש לתרמילאים ישראלים ומספק מגוון פעילויות ושירותים, כגון הרצאות, סדנאות, עיתונים, מוזיקה וסרטים ישראלים, אינטרנט, טלפון, וגם פעילות למניעת שימוש בסמים, וכן עזרה ראשונה וסיוע לצעירים שיש צורך לחצם ולהחזירם לארץ. עד היום סיפק "הבית החם" מענה ראשוני לעשרות תרמילאים במצוקה.¹¹

את ה"בית החם" מפעיל זוג ישראלים העוסקים בחינוך וברפואה משלימה, והוא אמור להיות מקום שגם הורים מודאגים יכולים לפנות אליו לקבלת עזרה. הבית יפעל כחצי שנה בעיר מנאלי בצפון הודו וכחצי שנה על חופי גואה, וכך ינדוד יחד עם התרמילאים בהתאם לתנאי מזג האוויר.¹²

2.2. "כפר איזון"

לפני כארבע שנים הוקם באזור קיסריה מרכז טיפולי לתרמילאים שנפגעו משימוש בסמים – "כפר איזון". רוב התרמילאים שנפגעים מסמים אינם מתאימים לטיפול במסגרות טיפוליות אחרות, שכן הם אינם נרקומנים, ולכן התעורר צורך בהקמת מסגרת ייחודית לטיפול בהם. "כפר איזון" פועל במתכונת פרטית; עלות הטיפול בו היא כ-9,000 ש"ח לחודש בעבור כל מטופל, והטיפול נמשך שלושה עד ארבעה חודשים. הכפר נתמך בידי הרשות למלחמה בסמים ובידי עמותת "איזון וחזרה למסלול" אשר סייעה בהקמתו.¹³

הכפר ערוך לטפל בכ-24 בני-אדם בכל זמן נתון ומאז הקמתו טופלו בו כ-240 תרמילאים.¹⁴

בימים אלה נערך מחקר לבדיקת שיעור ההצלחה של הטיפול בכפר.

¹⁰ מר חיים מסינג, מנכ"ל הרשות הלאומית למלחמה בסמים, שיחת טלפון, 23 בינואר 2005, וכן פרוטוקול מישיבת הוועדה למאבק בנגע הסמים, 29 ביולי 2003.

¹¹ מר חיים מסינג, שם, וכן מר שמאי גולן, דובר הרשות הלאומית למלחמה בסמים, שיחת טלפון, 24 בינואר 2005.

¹² מירב דוד, "סבא וסבתא בגואה", NRG, 4 ביולי 2004, אתר האינטרנט <http://www.nrg.co.il>, תאריך הכניסה: 23 בינואר 2005.

¹³ מר חיים מסינג, מנכ"ל הרשות הלאומית למלחמה בסמים, שיחת טלפון, 23 בינואר 2005, וכן מר שמאי גולן, דובר הרשות הלאומית למלחמה בסמים, שיחת טלפון, 24 בינואר 2005.

¹⁴ מר עומרי פריש, מנהל "כפר איזון", שיחת טלפון, 24 בינואר 2005.